

Temanotat

Bangladesh: Politi og rettsvesen

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver.

Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

Opplysningene som blir lagt fram i rapportene og temanotatene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos rapporter og temanotater er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som rapportene omhandler.

© Landinfo 2013

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.

Alle henvendelser om Landinfos rapporter kan rettes til:

Landinfo
Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon

Storgata 33 A

Postboks 8108 Dep

N-0032 Oslo

Tel: 23 30 94 70

Fax: 23 30 90 00

E-post: landinfo@landinfo.no

www.landinfo.no

Temanotat **Bangladesh: Politi og rettsvesen**

SUMMARY

The police force in Bangladesh is generally inefficient, and corruption is widespread at all levels. Low wages, lack of education and poor working conditions contribute to maintain corruption and susceptibility to pressure. Police investigation of criminal offenses is often inadequate, and the police can be reluctant to investigate persons affiliated with the ruling political party. Malicious accusations and fabricated cases occur in order to frame personal and political “enemies”, and to achieve financial gain.

The judiciary is subject to bribery and political pressure, especially at lower levels. In addition there is a substantial backlog of cases, delays and a lack of judges. The accused often spend long time in pre-trial detention, but only small numbers are actually sentenced in court. For those that can apply economic or political pressure, it is widespread that charges against them are withdrawn.

Access to justice in Bangladesh will largely depend on the individual's economic and political power and influence. To a certain extent it will also be dependant on how “powerful” the opponent is.

SAMMENDRAG

Politiet i Bangladesh har gjennomgående lave lønninger, mangelfull utdanning og dårlige arbeidsvilkår. Dette bidrar til å opprettholde et ineffektivt politi, mottakelig for press og med utbredt korrupsjon på alle nivåer. Politiets etterforskning av straffbare handlinger er ofte mangelfull, og politiet kan være tilbakeholdne med å etterforske personer tilknyttet regjerende politiske parti(er). Falske anklager og fabrikkerte saker forekommer, både for å ramme personlige og politiske ”fiender” og for å oppnå økonomisk vinning. Det er ikke nødvendigvis målet å få en person dømt, men at vedkommende blir arrestert og varetektsfengslet.

Rettsvesenet er gjenstand for bestikkelser og politisk press, særlig på lavere nivåer. I tillegg er det et betydelig etterslep av saker, forsinkelser og mangel på dommere. Det er ikke uvanlig å sitte lenge i varetekt, men en lav prosentandel blir faktisk dømt. En kan bli dømt på grunnlag av falske anklager, men det er trolig langt mer utbredt å sørge for at en tiltale frafalles etter økonomisk eller politisk press.

Myndighetsbeskyttelse og rettsikkerhet i Bangladesh vil for en stor grad avhenge av den enkeltes økonomiske og politiske makt og innflytelse. Til en viss grad vil den også være avhengig av hvor ”mektig” ens motstander er.

INNHold

1. Innledning	5
1.1 Om notatet	5
1.2 Bakgrunn – Bangladesh.....	5
1.2.1 Politikk	5
1.2.2 Korrupsjon	6
1.2.3 Falske, forfalskede og uriktige dokumenter	7
2. Politiet	7
2.1 Rammebetingelser	7
2.1.1 Organisering, lovverk og reformer	7
2.1.2 Bemanning, arbeidsvilkår og utdanning	8
2.2 Korrupsjon.....	9
2.3 Politisk press og maktmisbruk.....	10
2.4 Behandling av anmeldelser om straffbare handlinger	11
2.4.1 Anmeldelse og etterforskning	11
2.4.2 Forekommer det at politiet unnlater å ta imot eller etterforske en anmeldelse?	11
2.4.3 Kan enkelte grupper ha vanskeligere for å anmelde kriminelle forhold?	13
2.4.3.1 Ressurssvake.....	13
2.4.3.2 Personer som ikke tilhører regjerende parti	13
2.5 Falske anklager	14
2.6 Arrestasjoner og varetektsfengsling	15
2.7 Bruk av vold	17
3. Rettsvesenet	18
3.1 Rammebetingelser	18
3.1.1 Organisering og lovverk.....	18
3.1.2 Underbemanning og restanser	18
3.2 Korrupsjon.....	19
3.3 Politisk press og maktmisbruk.....	20
3.4 Falske anklager/saker i rettsapparatet	21
3.5 Kausjon og dommer in absentia	22
3.6 Rettssikkerhet	23
4. Oppsummering	24
5. Referanser	26

1. INNLEDNING

1.1 OM NOTATET

Dette temanotatet omhandler myndighetsbeskyttelse i Bangladesh. Det er belyst ved å se nærmere på politi og rettsvesen, deres rammebetingelser, hvordan de fungerer, samt ulike sider ved sivilbefolkningens møte med disse instansene.

Notatet bygger på et Landinfo-notat fra 2012¹, som utelukkende var basert på åpne skriftlige kilder. Mye er bevart, men også mye er endret og lagt til i denne oppdaterte utgaven, som nå er supplert med informasjon som fremkom under Landinfos reise til Bangladesh i februar og mars 2013.

Landinfo har vært ansvarlig for forberedelse, gjennomføring og etterarbeid i forbindelse med nevnte reise. Den norske ambassaden i Dhaka har bistått med uvurderlig assistanse til utforming av møteprogram og øvrig praktisk hjelp, og Landinfo er svært takknemlig for ambassadens imøtekommenhet. Foruten en landrådgiver fra Landinfo, var også en saksbehandler fra Utlendingsdirektoratet (UDI) og en fra Utlendingsnemnda (UNE) deltakere på reisen.

I Bangladesh ble det avholdt møter med blant annet advokater, menneskerettighetsorganisasjoner, universitetsansatte, FN og vestlige ambassader. Alle møtene ble avholdt i Dhaka. På grunn av uroligheter og gjentatte generalstreiker (*hartals*) under oppholdet, hadde vi enkelte dager begrenset bevegelsesfrihet. Av den grunn ble noen møter gjennomført per telefon istedenfor ved direkte møte.

Møtepartnerne i Dhaka ble gjort kjent med at opplysningene de ga, ville kunne bli publisert. Hovedinntrykket var stor grad av åpenhet, og kildene hadde få innvendinger mot å bli sitert på sine uttalelser. Etter avtale refereres noen opplysninger/kilder til i anonymisert form. Møtepartnere som er referert i notatet, er presentert i referanselisten, likeså det skriftlige bakgrunns materialet som er benyttet.

Formålet med notatet er ikke å gi et uttømmende bilde av hvordan politi og rettsvesen i Bangladesh fungerer, men snarere å belyse problemstillinger som er relevante for UDIs og UNEs behandling av utlendingssaker. Utlendingsmyndighetenes informasjonsbehov har dermed stått sentralt ved utformingen av dette notatet.

1.2 BAKGRUNN – BANGLADESH

1.2.1 Politikk

Bangladesh er et parlamentarisk demokrati med over 160 millioner innbyggere.

¹ Med tittelen *Bangladesh: Politi og rettsvesen*.

Bangladesh ble selvstendig i 1971, etter å ha vært en provins i Pakistan fra 1947. Landets første statsminister, Sheikh Mujibur Rahman fra *Awami League* (AL), ble myrdet i et militærkupp i 1975. Deretter tok generalmajor Ziaur Rahman makten. Han grunnla *Bangladesh Nationalist Party* (BNP), som vant valget i 1979. I et forsøk på et militærkupp i 1981 ble Ziaur Rahman myrdet. Det neste tiåret var urolig med flere statskupp.

I 1991 ble demokrati gjeninnført, og Begum Khaleda Zia (Ziaur Rahmans enke) fra BNP ble valgt til statsminister. Deretter var Sheik Hasina Wajed (datter av Sheikh Mujibur Rahman) fra AL statsminister i perioden 1996 - 2001. I 2001 vant Khaleda Zia/BNP igjen valget, og satt med regjeringsmakten frem til høsten 2006. Etter mer enn to år, fra oktober 2006 til januar 2009, med unntakstilstand og en militærstøttet midlertidig regjering (*Caretaker Government*), var det Sheikh Hasina og AL som vant valget i 2009.

Bangladeshisk politikk har i mer enn 20 år vært preget av stridigheter, også voldelige, mellom de to største politiske partiene BNP og AL. Siden 1991 har BNP og AL vunnet annethvert valg. Partilederne Khaleda Zia og Sheikh Hasina er bitre personlige motstandere. Politisk motivert vold er et vedvarende menneskerettighetsproblem.

1.2.2 Korrupsjon

Korrupsjon har lenge vært svært utbredt i Bangladesh. I fem etterfølgende år, fra 2001 til 2005, var Bangladesh rangert av Transparency International (TI) som det mest korrupte landet i verden. Korrupsjonsnivået er fortsatt svært høyt. I 2012 ble Bangladesh rangert som nummer 144 på en liste hvor 176 land er rangert av TI etter korrupsjonsnivå, og nummer 176 er mest korrupt. En vel så viktig indikator på korrupsjonsnivå er TIs korrupsjonsindeks (Corruption Perception Index – CPI), som bedømmer land på en skala fra 0 (svært korrupt) til 100 (svært ren). En CPI på lavere enn 50 indikerer et alvorlig korrupsjonsproblem. Bangladesh skåret 26 på denne indeksen i 2012 (Transparency International 2012).

Korrupsjon i offentlig sektor er et stort problem. Bangladeshiske myndigheter har prøvd å innføre en lov som vil begrense landets antikorrupsjonskomité (Anticorruption Commission - ACC) sine muligheter til å anlegge sak mot offentlige tjenestemenn (BTI 2012, s. 4). Transparency International i Bangladesh har hevdet at politisk innblanding i ACC sin virksomhet har gjort ACC til en "tannløs tiger" (U.S. Department of State 2013, s. 21).

I en undersøkelse kalt *Daily Lives and Corruption* utført i 2010 og 2011 i flere sørasiatiske land, har 66 % av de bangladeshiske respondentene svart at de har betalt bestikkelser i løpet av det siste året (Transparency International 2011, s. 10).

Bestikkelser forbindes ofte med at en betaler for noe en ikke har krav på. Imidlertid forekommer det i en del land, som i Bangladesh, også bestikkelser for å oppnå eller få utført det en faktisk har krav på. Ofte betaler folk bestikkelser for å få forgang i ellers byråkratiske eller tidkrevende prosesser.

Korrupsjon i henholdsvis politi og rettsvesen blir omtalt i kapittel 2.2 og 3.2.

1.2.3 Falske, forfalskede og uriktige dokumenter

I Bangladesh, som i mange andre land der korrupsjon er utbredt, forekommer både falske og forfalskede dokumenter, samt genuine dokumenter med uriktig innhold.

Ifølge kanadiske myndigheter er det en betydelig forekomst av falske (*fraudulent*) dokumenter i Bangladesh, og det en etterspør kan bli produsert. Det skal være enkelt å få tak i de dokumenter en ønsker, men kvaliteten vil variere med prisen som blir betalt (Immigration and Refugee Board of Canada 2010).

Ikke bare utstrakt korrupsjon muliggjør utstrakt produksjon og kjøp av falske/uriktige dokumenter. Også fravær av sentrale registre for personopplysninger innebærer at det lettere kan være mulig å fremskaffe dokumenter med uriktig innhold, da innholdet ofte ikke vil bli sjekket mot andre (lokale) registre.

Basert på informasjon fra Landinfos reiser til Bangladesh i 2007 og 2013, blant annet fra Norges og Storbritannias ambassader, samt Landinfos øvrige kjennskap til landet, er det vår oppfatning at en i stor grad kan skaffe seg det/de dokument(er) en ønsker – særlig hvis en har penger og kontakter. Både falske/forfalskede dokumenter og genuine dokumenter med uriktig innhold, er utbredt.

2. POLITIET

2.1 RAMMEBETINGELSER

2.1.1 Organisering, lovverk og reformer

Politiet i Bangladesh sorterer under landets innenriksdepartement, som kontrollerer politiets budsjett og er ansvarlig for tilsetninger og forflytninger av personell innen de fire øverste rangordenene av politiet (International Crisis Group 2009, s. 8, 30).

Politiet er en nasjonal organisasjon, med hovedkontor i Dhaka, og ansvarlig overfor den sittende regjering. Politiet har flere hovedgrener, som trafikkpoliti, en væpnet bataljon, en avdeling for kriminaletterforskning (*Criminal Investigation Department*, CID), en spesialenhet (*Special Branch*, SB), en elitestyrke (*Rapid Action Battalion*, RAB), samt bypoliti (*metropolitan police*) og distriktspoliti ("*range*" *police*)². RAB er en paramilitær styrke som henter mannskaper fra både politiet og hæren. Styrken har ansvar for å avsløre og etterforske alvorlige forbrytelser, herunder terrorisme (International Crisis Group 2009, s. 3, 8; Bangladesh Police u.å.). Det skal være i alt tolv RAB-bataljoner stasjonert i de store byene (UK Border Agency 2012, s. 40).

Loven som i hovedsak styrer politiet er politiloven (*Police Act*) fra 1861, en mer enn 150 år gammel lov og en anakronisme fra kolonitiden. Under denne loven, i 1861 så vel som i dag, er den viktigste funksjonen til politiet å *kontrollere snarere enn å beskytte* innbyggerne. Politiloven legger til rette for politisk innblanding i politiets

² Sistnevnte følger i stor grad landets administrative inndeling. Det er syv *police ranges* (politiområder), en i hver av landets seks administrative divisjoner (Barisal, Chittagong, Dhaka, Khulna, Rajshahi og Sylhet), som igjen er delt inn i *districts* (i alt 64), *circles*, *thanas* (politistasjoner) og *outposts*.

virksomhet (International Crisis Group 2009, s. 3; The Daily Star 2010; Huba 2012). Den foreskriver en todelt styring av politiet uten å angi en klar ansvarsfordeling. På den ene siden har politiet en egen kommandokjede, samtidig som politioverbetjentene (*Superintendent*, SP) i distriktene er underordnet statens øverste tjenestemann der, *Deputy Commissioner* (DC).³ Selv om DC-ene ikke har myndighet til å blande seg direkte inn i politiets arbeid, er det ifølge International Crisis Group disse byråkratene som i realiteten styrer politiets operasjoner. Videre skal DC-ene ha stor innflytelse på omplasseringer og forlytninger av personell innad i politiet, hvilket har stor betydning for den enkeltes arbeids- og livssituasjon (International Crisis Group 2009, s. 3, 8-9).

Et reformprogram for politiet finansiert av UNDP, ble påbegynt i 2005, og pågår fortsatt. Reformprogrammet har som målsetning å utvikle en mer profesjonell og imøtekommende polititjeneste, og har blant annet avstedkommet et forslag til ny politilov (International Crisis Group 2009, s. 19). Lovforslaget ble ferdigstilt i juni 2007, men loven er ikke vedtatt (The Daily Star 2010; Huda 2012). UNDP selv er av den oppfatning at til tross for at mange politibetjenter fortsatt opptrer uprofesjonelt ("a lot of misbehaviour in the police"), så har politiet forbedret seg i løpet av reformprogrammet, og det er en økning i antall personer som har tillit til politiet (møte i Dhaka, februar 2013).

Odhikar⁴ (møte i Dhaka februar 2013) mente derimot at politireformen har vært udugelig og at de fleste ikke har tillit til politiet. Disse ulike oppfatningene av politireformen kan trolig tilskrives at UNDP finansierer reformprogrammet og er opptatt av å fremme en positiv utvikling, mens Odhikar har søkelys på menneskerettighetsproblemer knyttet til politiet og deres arbeid. Ifølge International Crisis Group (2009, s. 1) er det primært UNDP og andre donorer som har eierskap til programmet, og ikke bangladeshiske myndigheter.

Crisis Group mener for øvrig at verken myndighetene, byråkratiet, militæret eller næringslivet i Bangladesh har reell interesse av å gjennomføre vesentlige politireformer, ettersom de alle er tjent med situasjonen slik den er.

2.1.2 Bemanning, arbeidsvilkår og utdanning

I 2009 var det om lag 123 000 politibetjenter i Bangladesh, som den gang hadde en befolkning på omlag 153 millioner. Dette gir en ratio på én politimann/kvinne per 1200 innbyggere, den laveste politiratioen i Sør-Asia (International Crisis Group 2009, s. 9; Islam 2010, s. 108). Også UNDP fortalte i møte med Landinfo i Dhaka i februar 2013, at politiet er underbemannet.

Ifølge International Crisis Group (2009, s. 9) har politiet, i tillegg til å være underbemannet, også svært begrensede økonomiske midler. Mange klager over knapphet på grunnleggende hjelpemidler som sykler, drivstoff, radioer og skrivesaker. I en del tilfeller skal også politibetjentene selv ha måttet legge ut for å få

³ Generalinspektøren (Inspector General, IG) er den høyest rangerte i politiets kommandokjede. Han har ansvar for den nasjonale politiadministrasjonen. På distriktsnivå har politioverbetjentene (*Superintendent*, SP) tilsvarende myndighet, men de er også underlagt DC-ene (International Crisis Group 2009, s. 3).

⁴ Odhikar er en nasjonal menneskerettighetsorganisasjon, basert i Dhaka. For mer informasjon, se: <http://www.odhikar.org/>.

fullført helt rutinemessige oppgaver. Refusjonen kommer da ofte først etter flere måneder, og ikke alltid i sin helhet. I tillegg er lave lønninger et stort problem, og en hovedårsak til korrupsjon i politiet (UNDP, møte i Dhaka februar 2013).

Myndighetene ser ikke ut til å ville prioritere økte midler til politiet, selv om høytstående tjenestemenn både i politiet og i Innenriksdepartementet mener at landet har midler til det (International Crisis Group 2009, s. 10).

Politiets opplæring er generelt dårlig (Shahdeen Malik⁵, møte i Dhaka mars 2013; International Crisis Group 2009, s. 10). Den grunnleggende opplæringen er i stor grad fysisk trening og våpenopplæring. Flere av instruktørene ved den nasjonale politiskolen *Sardah* kritiserer utdanningen for å være for fokusert på det fysiske (International Crisis Group 2009, s. 10-11). Politi som blir overført til en treningsinstitusjon for å være instruktør/lærer, har ofte verken erfaring med opplæring eller et reelt ønske om å drive med det. Mange blir overført mot sin vilje og anser dette som en straff (International Crisis Group 2009, s. 11). Dermed har en ofte dårlig kvalifiserte og umotiverte instruktører i politiutdanningen.

Underbemanning, lave budsjetter og lav kvalitet på utdanning/opplæring påvirker politiets effektivitet, arbeid og adferd. Ifølge International Crisis Group (2009, s. 1, 8, 11-12) er politiet i Bangladesh preget av ineffektivitet, inkompetanse, brutalitet, korrupsjon og svært dårlige arbeidsforhold. De aller fleste polititjenestemenn i landet er dårlig betalt, dårlig trent, dårlig utstyrt og overarbeidet. Mulighetene for forfremmelse er små. En etablert roteringspraksis innebærer at tjenestemenn sjelden tilbringer mer enn to år på en bestemt post. Ifølge Crisis Group (2009, s. 11) er alle disse tjenesteforholdene en kilde til lav moral og høy frustrasjon blant politipersonell i Bangladesh.

BLAST⁶, som Landinfo møtte i Dhaka i februar 2013, mente at kvaliteten på politiets arbeid varierer, og at politiet også utfører bra så vel som dårlig arbeid.

Det er Landinfos inntrykk at det for den enkelte politimann/kvinne er en reell mulighet for å bli overført til et nytt tjenested, eller bli sanksjonert på andre måter, dersom han/hun ikke gir etter for ulike former for press. Videre bidrar lave lønninger til å gjøre politiet tjenestevillig overfor den lokale makteliten (AHRC 2012).

Ifølge Odhikar (møte i Dhaka, februar 2013) stoler ikke folk flest (*general population*) på politiet, og de vil normalt heller ikke oppsøke politiet.

2.2 KORRUPSJON

Ulike møtepartnere i Dhaka i februar og mars 2013 uttalte at politiet i Bangladesh er svært korrupt (Storbritannias ambassade; Odikhar; UNDP; Malik).

I undersøkelsen *Daily Lives and Corruption*⁷ oppfattes politiet som den mest korruperte offentlige instansen i Bangladesh. På en skala fra 1 til 5, hvor 1 er ikke-korrupt og 5 er ekstremt korrupt, skåret politiet 4,5. I samme undersøkelse fremkom

⁵ Dr. Shahdeen Malik er en bangladeshisk advokat med møterett for Høyesterett og rektor/leder (*Director*) av det juridiske fakultetet ved BRAC University i Dhaka. Vil heretter bli referert til som Malik i løpende tekst.

⁶ BLAST, en forkortelse for Bangladesh Legal Aid and Services Trust, er en nasjonal rettshjelpsorganisasjon virksomme i rundt 20 av landets 64 distrikter. For mer informasjon, se: <http://www.blast.org.bd/>.

⁷ Utført i 2010 og 2011 av Transparency International i flere sørasiatiske land, herunder Bangladesh.

det at 75 prosent av de som hadde vært i kontakt med politiet i Bangladesh det siste året, hadde betalt bestikkelse. Hovedgrunnen respondentene oppga for betaling av bestikkelse, var å motta en tjeneste en var berettiget til (Transparency International 2011, s. 8, 12, 13).

Det er utbredt å betale bestikkelse i forbindelse med de fleste typer henvendelser til politiet; for å registrere en anmeldelse, for å unngå arrest eller mishandling, og for å slippe unna vitneinnkallelse. ”They pay the police for arresting a suspect, while the same suspect pays the police to obtain a release from custody” (AHRC 2012).

En årsak til at korrupsjon gjennomsyrrer den bangladeshiske politistyrken er mangelfulle ressurser til å utføre jobben. Som omtalt i 2.1.2, må politiet til tider personlig legge ut for utgifter til å utføre rutinemessige politioppgaver, og refusjon kan ta tid og/eller være mangelfull (International Crisis Group 2009, s. 9).

En annen, og trolig viktigere årsak, til korrupsjon i politiet er lave lønninger, samt ønske om – og kultur for – personlig vinning.

It's foolish to expect a police officer to adequately perform his duties – or distance himself from corruption for that matter – when his primary concern is making financial ends meet (International Crisis Group 2009, s. 12).

Også Odhikar og UNDP fortalte Landinfo (møter i Dhaka, februar 2013) at politiet er underbetalt, og derfor mer eller mindre avhengig av å ta bestikkelse.

Noen kjøper seg også en stilling i politiet. Motivet for dette er ofte grådighet og personlig vinning, og noen stillinger er mer lukrative når det gjelder muligheten til å tjene mye via korrupsjon. Det kan videre være motivert av et ønske om å sikre seg respekt og en viss økonomisk sikkerhet ved å ha en statlig jobb (International Crisis Group 2009, s. 11). Også internt i politiet er korrupsjon i form av bestikkelse utbredt. De overordnede forventer penger for å innvilge forfremmelser, overføring til annet tjenestested eller ferie/fri (Islam 2010, s. 108).

2.3 POLITISK PRESS OG MAKTMISBRUK

Flere kilder (International Crisis Group 2009, s. 14; Islam 2010, s. 107) hevder at samtlige regjeringer i Bangladesh, inkludert den sittende, har brukt politiet aktivt for å ramme politiske motstandere. Videre har mange politikere brukt politiet til å fremme egne interesser. Lave politilønninger og inngripen i tilsetninger, forflyttinger og forfremmelser i politiet fra myndighetene og politiske ledere, bidrar til at politiet blir mottakelig for politiske føringer:

All governments – including the current one – have used the police to crush political enemies while many politicians have used them to advance their personal interests. Low police salaries and government control of promotions and transfers all but ensure that the police are dependent on the political leadership, which prevents investigation of serious issues of corruption, organised crime or other matters that some political leaders would prefer remain untouched. In fact, police are often complicit in the crimes of government officials (International Crisis Group 2009, s. 14).

Også ulike møtepartnere i Dhaka våren 2013 (BLAST; UNDP; vestlig ambassade a; vestlig ambassade b; ASK⁸) uttalte at politiet er utsatt for press fra politisk hold. Dette presset er ofte knyttet til trusler om å ikke bli forfremmet, eller å bli overført til et uønsket (ofte perifert) sted.

Politiets, herunder RAB, skifter sin lojalitet med skiftende regjeringer (Odhikar, møte i Dhaka februar 2013). For eksempel ble RAB dannet av BNP, men er for tiden lojale mot Awami League som har regjeringsmakten.

Personer som har "feil" politisk tilknytning har større sannsynlighet for å bli anmeldt og straffeforfulgt på uriktig grunnlag (vestlig ambassade b, møte 2013). Malik mente også at det forekommer at uskyldige, etter politisk press og maktmisbruk, er anmeldt på grunn av sin politiske tilhørighet, men at dette ikke er så utbredt. Han mente at det er langt mer utbredt at personer med politisk makt og innflytelse bruker dette for at tiltale mot dem selv, partifeller og/eller familiemedlemmer skal frafalles.

International Crisis Group (2009, s. 149) hevder at politisk og byråkratisk innblanding i politiet i Bangladesh har resultert i ubredt korrupsjon i politiet, politivold, dødsfall i varetekt og ulovlige arrestasjoner.

2.4 BEHANDLING AV ANMELDELSER OM STRAFFBARE HANDLINGER

2.4.1 Anmeldelse og etterforskning

Strafferettslige prosesser i Bangladesh starter med at politiet registrerer en *First Information Report* (FIR), det vil si registrering av en (påstått) hendelse. Formelt sett er det først etter at en FIR er registrert, at politiet starter etterforskning av saken. Når politiet mottar en anmeldelse av et kriminelt forhold, er de i henhold til straffeprosesslovens § 154 forpliktet til å registrere dette skriftlig i form av en FIR (FIDH⁹ 2010, s. 15). En FIR skal gi svar på hvem som er mistenkt for å ha begått handlingen, hva som har skjedd, samt når, hvor, hvorfor og hvordan handlingen har skjedd (Refugee Documentation Centre, Ireland 2011).

Det å få registrert en anmeldelse (FIR) er ikke noen garanti for at politiet vil foreta seg noe (Islam 2010 s. 19). Politiets etterforskning av straffbare handlinger er ofte utilstrekkelig, blant annet som følge av underbemanning, underfinansiering og dårlig opplæring (FIDH 2010, s. 16). Videre kan politiets etterforskning være mangelfull eller ikke eksisterende, på grunn av en eller annen form for press. Dette omtales ytterligere i 2.4.2 under.

2.4.2 Forekommer det at politiet unnlater å ta imot eller etterforske en anmeldelse?

Mange skriftlige kilder omtaler at politiet i Bangladesh i en del tilfeller unnlater å ta imot en anmeldelse (Islam 2010, s. 16-17; AHRC 2006; READ 2007, s. 110; Data Management Aid 2009, s. 3). Videre hevdet BLAST i møte i Dhaka (februar 2013) at det ikke er uvanlig at politiet nekter å registrere en FIR eller å etterforske en sak,

⁸ ASK (*Ain o Salish Kendra*) er en nasjonal rettshjelps- og menneskerettighetsorganisasjon i Bangladesh. For mer informasjon om ASK, se <http://www.askbd.org/web/>.

⁹ International Federation of Human Rights

mens Storbritannias ambassade (møte 2013) mente at det er svært mange FIR som ikke blir etterforsket.

En av hovedårsakene til at politiet lar være å registrere en FIR, eller å ta i mot en anmeldelse, er korrupsjon i form av økonomiske bestikkelser. Undersøkelser gjennomført i regi av UNDP i 2008, viste at 74 prosent av respondentene som hadde hatt problemer med å få registrert en anmeldelse, oppga krav om bestikkelser som hovedårsak til dette (Data Management Aid 2009, s. 37). Dersom en forventning om bestikkelser ikke blir innfridd, kan politiet være lite imøtekomende. De kan forsøke å innskrenke anklagen, eller unnlate å registrere den og eventuelt be anmelderen komme tilbake ved et senere tidspunkt.

I mellomtiden er det, ifølge Md. Shariful Islam (2010 s. 17)¹⁰, ikke uvanlig at politiet kontakter den/de anklagede og forhandler med vedkommende/dem om bestikkelser. Spørsmålet er da om politiet skal registrere anmeldelsen eller ikke, eventuelt om de skal fjerne/endre vesentlige deler av anklagen. Slike endringer kan for eksempel være at navngitte personer fjernes (ofte rike og innflytelsesrike personer), eller at lovbruddets alvorlighetsgrad reduseres slik at den anklagede kan løslates mot kausjon (Islam 2010, s. 17-18). Slik adferd bidrar til at mange ofre for kriminalitet forsøker å unngå politiet og i stedet rapporterer lovbrudd direkte til domstolene (Islam 2010, s. 17; HRW 2009, s. 55). Også BLAST (møte i Dhaka februar 2013) mente at politiet i mange tilfeller nekter å registrere en FIR eller å etterforske en sak fordi den ene parten er økonomisk velstående.

En annen årsak til at politiet tidvis unnlater å ta imot anmeldelser er press fra politisk hold. BLAST hevdet i møte (Dhaka 2013) at politiet ikke vil ta imot anmeldelser/registrere en FIR, eller etterforske enkelte saker, på grunn av press fra person(er) med politisk innflytelse. Særlig i saker der høyerestående politikere er involvert, kan politiet oppleve et press om å droppe saken. Flere kilder hevder at politiet utsettes for press fra sentrale og lokale myndigheter (Islam 2010, s. 56; International Crisis Group 2009; FIDH 2010, s. 16; UNDP 2002, s. 57-58). Islam (2010, s. 56) uttrykker det slik:

They [political leaders and activists] think of the Police as their loyal servants whose job it is to carry out their whims and fancies. Should the police try to avoid local political leaders, invariably, some sort of pressure will be initiated by the central leadership, requiring obedience to the politicians.

Amerikanske myndigheter (U.S. Department of State 2012, s. 8) hevder at politiet generelt er lite villige til å etterforske anklager mot personer tilknyttet regjerende parti. Ifølge Islam (2010 s. 19, 24) må det ofte en innsats¹¹ til for å motivere politiet til handling, særlig dersom anmelderen ikke er tilknyttet regjeringspartiet eller ikke har de rette kontaktene. Det å tilhøre ”riktig” politisk side ser dermed ut til å kunne gi en viss beskyttelse mot straffeforfølgelse. At det kan være vanskeligere for enkelte

¹⁰ Md. Shariful Islam er statsviter, og har bl.a. skrevet *Politics – Corruption Nexus in Bangladesh. An Empirical Study of the Impacts on Judicial Governance* i 2010. På det tidspunkt var han Assistant Professor, Department of Political Science, ved Universitetet i Dhaka.

¹¹ Forfatteren presiserer ikke hva han legger i ”innsats”, men av konteksten forstår vi det slik at anmelderen på en eller annen måte må gi politiet et insentiv til å undersøke saken.

å anmelde et forhold på grunn av at deres politiske tilhørighet er ”feil”, er også kort omtalt i 2.4.3.2.

Når politiet unnlater å registrere anmeldelser eller etterforske saker skyldes det, som beskrevet over, som regel korrupsjon i form av penger, press fra personer med politisk innflytelse, eller en kombinasjon av økonomisk og politisk press. Videre kan det også skyldes mer generell tjenesteforsømmelse, som blant annet at politiet er opptatt med andre ting og ikke tar seg tid, eller at ansvarlig(e) person(er) ikke er til stede (Data Management Aid 2009, s. 37).

I tillegg har både Human Rights Watch og Asian Human Rights Commission rapportert om, og har flere eksempler på, at politiet ikke har villet ta imot anmeldelser i saker der de selv har vært involvert i de kriminelle handlingene (HRW 2009, s. 27, 33, 36, 40, 43, 55; HRW 2011; s. 16, 19; AHRC 2006). Videre er det ifølge BLAST (møte 2013) ofte vanskelig for politiet å etterforske saker der militære er involvert, og politiet kan oppleve et press om å unngå å følge opp anklager i slike saker. Samme kilde hevdet videre at beskyttelse og hjelp fra politiet vil variere etter ”hvem du er”, altså hvor rik og innflytelsesrik du er.

2.4.3 Kan enkelte grupper ha vanskeligere for å anmelde kriminelle forhold?

2.4.3.1 Ressurssvake

En undersøkelse fra 2002 viste at politiet i Bangladesh var generelt lite imøtekommende overfor fattige, at klager og anmeldelser fra fattige sjelden resulterte i en FIR og i liten grad ble fulgt opp, samt at fattige personer ofte ble presset av politiet til å trekke sine anklager. Videre fremkom det at politiet var mer hjelpsomme overfor anklagere som hadde gode personlige kontakter, kunne betale bestikkelser eller på annen måte var i stand til å øve press på politiet (UNDP 2002, s. 55-56). På spørsmål til 100 politibetjenter om de noen gang hadde følt seg forpliktet til å ignorere anklager fra fattige innbyggere på grunn av press fra mer innflytelsesrike personer, svarte 78 ja og 22 nei. Av de som hadde vært utsatt for slikt press, var nærmere halvparten av tilfellene press fra politiske ledere, deres ansatte eller slektninger (UNDP 2002, s. 57-58).

Av en UNDP-undersøkelse fra 2006 fremgår det at kvinner og ressursvake personer oftere enn andre grupper opplevde å bli trakassert og dårlig behandlet når de oppsøkte politiet (READ 2007, s. 35). Undersøkelsen viser også at kvinner sjelden anmelder forbrytelser med mindre politiet er til stede når hendelsen skjer.

Ifølge Odhikar, BLAST og en vestlig ambassade (a) (møter i Dhaka, februar 2013) har kvinner, fattige og etniske minoriteter ofte problemer med å få registrert en FIR. BLAST trakk i tillegg frem funksjonshemmede som en gruppe som kan oppleve vanskeligheter med å få registrert en sak.

2.4.3.2 Personer som ikke tilhører regjerende parti

Som omtalt også i 2.4.2 kan det være vanskeligere å få anmeldt og etterforsket et kriminelt forhold for personer som er tilknyttet et politisk parti som ikke har regjeringsmakten og heller ikke er affiliert med de(t) regjerende parti(ene).

For å få politiet til å handle, det vil si å ta i mot en anmeldelse og etterforske, er det en fordel å være høyerestående politiker¹² og/eller ha politiske kontakter (Islam 2010, s. 24):

It is common practice that the informant only after much effort is successful in getting the I.O. [Investigating Officer] to visit the scene of the crime. On the contrary, in cases where leaders of the political party are interested or involved, the I.O. is active and prompt in taking action.

Odhikar og BLAST fortalte begge i møter med Landinfo i Dhaka (februar 2013) at personer som har ”feil” politisk tilknytning kan oppleve problemer med å få registrert en FIR hos politiet (Odhikar; BLAST, møter 2013).

Videre kan en oppleve problemer med å få registrert en FIR, og/eller at politiet unnlater å etterforske en sak, hvis en ønsker å anmelde en person som har politisk innflytelse og tilhører ”riktig” parti (BLAST, møte februar 2013).

2.5 FALSKE ANKLAGER

Det er entydig informasjon om at bevisst uriktige anklager forekommer i Bangladesh. Med dette menes at en med viten og vilje anklager noen for å ha begått en straffbar handling de ikke har begått. I det følgende vil dette bli omtalt som en ”falsk anklage”.

Flere skriftlige kilder rapporterer om forekomst av falske anklager og fabrikkering av straffesaker i Bangladesh (AHRC 2011, s. 9; AHRC 2012; FIDH 2010, s. 16, 18; UNDP 2002, s. 59).

Også under oppholdet i Dhaka i februar og mars 2013, hevdet samtlige av de møtepartnerne Landinfo tok opp dette temaet med, at falske anklager forekommer (Odhikar; BLAST; Malik; vestlig ambassade a; vestlig ambassade b; UNDP; Goldsmith). Fire av disse (Odhikar, BLAST, Malik og vestlig ambassade a) uttalte at falske anklager er utbredt i Bangladesh, mens de tre siste stadfestet eksistensen uten å kunne uttale seg om utbredelsen. BLAST hevdet at de forholdsvis ofte blir kontaktet av folk som sier at de er utsatt for falske anklager.

BLAST mente videre at de vanligste årsakene til falske anklager er politisk tilknytning og private feider, ofte eiendomskonflikter. Den mektigste parten i konflikten vil være den som leverer en falsk anklage. Samme kilde la til at når noen er uriktig anklaget, kan det også skyldes at det rett og slett er begått en feil. Odhikar (møte 2013) snakket hovedsakelig om falske anklager på grunn av ”uriktig” politisk tilhørighet. De mente at dette er relativt utbredt i Bangladesh, og at det kan skje hvem som helst¹³ med ”feil” politisk tilhørighet.

Også AHRC (2011, s. 9 -10) er av den oppfatning at tilhengere av opposisjonspartier kan være utsatt for falske anklager. Heather Goldsmith¹⁴ (møte i Dhaka, mars 2013)

¹² På den ”riktige” siden.

¹³ Det vil si at de ikke har noen spesiell profil.

¹⁴ Heather N. Goldsmith er en amerikansk jurist (J.D., Juris Doctor) og for tiden (2013) Assistant Professor og Senior Coordinator of the General Education Department ved University of Liberal Arts Bangladesh i Dhaka. Hun er videre medlem av American Institute of Bangladesh Studies. Hun har blant annet skrevet forskningsartikkelen/foredraget *Compromising Cases: An Examination of Dispute Resolution through Special Tribunals for Women and Children in Bangladesh* (2012).

fremholdt at det i mange tilfeller er sammenfall mellom personlige konflikter, som landtvister, og falske anklager. UNDP (2002, s. 59) har også omtalt at mange falske anklager om opptøyer har bakgrunn i eiendomskonflikter, og at stridende parter uriktig anklager sine motstandere for delaktighet i opptøyer. Ulike kilder, skriftlige og muntlige, mener altså at bevisst falske anklager blir brukt for å ramme personlige og/eller politiske uvenner.

Målet for den som kommer med en falsk anklage, er ikke nødvendigvis at den en har beskyldt skal få en dom, men målet er ofte å få den (uskyldig) anklagede arrestert og varetektsfengslet (Goldsmith; BLAST; Odhikar; Malik, møter i Dhaka mars 2013). Falske anklager brukes da til å skade og krenke motstanderen, spesielt på grunn av muligheten for at vedkommende kan bli varetektsfengslet i lang tid. Også menneskerettighetsaktivister og advokater i Bangladesh skal ha hevdet overfor International Federation of Human Rights at det å navngi en person på falskt grunnlag i en FIR blir benyttet for å hevne seg på personlige fiender (FIDH 2010, s. 16). En kan bli sittende i varetekt (*pre trial detention*), basert på uriktige anklager, svært lenge før saken blir prøvet i rettsapparatet.

Ifølge FIDH (2010, s. 16, 18) er falske anklager særlig utbredt i overgrepssaker mot kvinner og i saker som kan straffes med dødsstraff. FIDH mener dette kan ha sammenheng med at anholdte personer ikke (etter loven) kan løslates mot kausjon dersom forholdet de er anklaget for har en slik strafferamme. Dette fremgår også av UNDPs undersøkelse fra 2002 (s. 59), hvor det heter at: "Exaggeration or distortion of facts is common, all the more so in cases where the penal provisions are severe".

Flere skriftlige kilder har uttalt at myndigheter og politikere fabrikkerer strafferettslige anklager mot politiske motstandere og myndighetskritiske journalister (FIDH 2009; AHRC 2012; Bangladesh Jamaat-e-Islami 2012). Ifølge Islam (2010, s. 15-16) ønsker mange lokale politiske ledere å benytte en eventuell sjanse til å ramme sine motstandere ved å implisere dem i pågående, reelle straffesaker. Dette gjøres angivelig ved å presse familien til den fornærmede i en straffesak til å navngi bestemte personer i anklagen.

Det har også vært hevdet at politiet selv fabrikkerer strafferettslige anklager mot varetektsfengslede personer som ikke innfrir politiets krav om bestikkelser (AHRC 2011, s. 11). En kilde under utlendingsforvaltningens opphold i Bangladesh våren 2013¹⁵ hevdet også at politiet i en del tilfeller blir instruert til å lage falske anklager.

De som har penger og/eller makt (dette er ofte sammenfallende), vil kunne kjøpe seg fri fra anklager ved at anklagen ikke etterforskes eller senere frafalles, uavhengig av om anklagen er falsk eller ikke. På forespørsel mente BLAST (møte 2013) at politiske kontakter på høyt nivå som oftest vil være enda "mektigere" enn penger.

2.6 ARRESTASJONER OG VARETEKTSFENGLING

Straffeloven opererer med to typer lovbrudd: (såkalte) *cognizable* og *non-cognizable*.¹⁶ Førstnevnte kategori omfatter blant annet drap, ran, tyveri, voldtekt, overgrep og deltakelse i opptøyer. Gitt at ett av ni vilkår i straffeprosesslovens § 54

¹⁵ Kilden, som av Landinfo vurderes som meget velorientert og informert, ønsket å vær anonym når det gjelder denne uttalelsen.

¹⁶ Landinfo kjenner ikke til norske begreper som er dekkende for *cognizable* og *non-cognizable* lovbrudd.

er oppfylt, kan politiet i slike saker foreta arrestasjoner uten arrestordre fra en domstol (FIDH 2010, s. 15). Den andre kategorien, *non-cognizable* lovbrudd, omfatter blant annet oppvigleri og bestikkelser. Ved slike lovbrudd må politiet innhente en arrestordre før de kan foreta arrestasjoner (FIDH 2010, s. 15).

Ifølge FIDH er vilkårene i straffeprosesslovens § 54 svært vagt formulert, og gir dermed grunnlag for misbruk av politiets myndighet til å arrestere personer uten arrestordre. Dersom det foreligger en FIR knyttet til et *cognizable* lovbrudd, skal det i henhold til informasjon FIDH har innhentet, være vanlig at politiet raskt arresterer personer som er nevnt i anmeldelsen uten først å etterforske forholdet.

Også andre kilder omtaler mangelfull etterforskning i forkant av arrestasjoner, og en av dem er Asian Human Rights Commission:

The pattern of law-enforcement in Bangladesh is based on illegal arrest on suspicion without any credible investigation into a crime before making the arrest [...](AHRC 2011, s. 9).

Det er utbredt i Bangladesh at politiet foretar arrestasjoner basert på mistanke, med lite grundig eller ingen gransking av forbrytelsen før pågripelsen (AHRC 2011, s. 9; BLAST møte 2013). En arrestasjon skjer like gjerne uten som med arrestordre, og undersøkelse av saken starter ofte etter at arrestasjonen er foretatt (BLAST; vestlig ambassade a; Storbritannias ambassade, møter i Dhaka 2013). Det er heller ikke uvanlig at en arrestasjon registreres senere enn den faktisk skjedde. Dette skjer for å kunne få frem en tilståelse gjennom mishandling, og så registrere arrestasjonen etter at tilståelsen foreligger (Odhikar, møte 2013).

Ulike møtepartnere i Bangladesh (i 2013) var av den oppfatning at det er mulig å få tak i kopi av en arrestordre.

De mange arrestasjonene kan ses i sammenheng med korrupsjonskulturen i Bangladesh. Ettersom både pågripelser og løslatelser ofte er motivert av bestikkelser, kan arrestasjoner være en god inntektskilde for underbetalte politibetjenter (AHRC 2011, s. 10). Også Islam (2010, s. 27) fremholder at politiet misbruker sin myndighet til å foreta arrestasjoner.

U.S. Department of State (2013, s. 9) mener at politisk tilhørighet kan være en faktor ved arrestasjon og tiltale. Ifølge AHRC (2011, s. 9-10) er det særlig politiske aktivister og tilhengere av opposisjonspartiet som utsettes for uberettigede og hyppige arrestasjoner. Organisasjonen bemerker imidlertid at dette også rammer andre innbyggere:

The police are habituated to arrest, especially the political activists and supporters of the opposition party on instructions from the ruling political masters and, on a daily routine basis, anyone among the pedestrians, students, journalists and lawyers without any credible evidence of the arrestee's involvement in any criminal act or a warrant for arrest issued by a competent court of law.

Underbemanning og høye restanser i rettsvesenet (se 2.1.2) er medvirkende årsaker til at mange arresterte, også de som er arrestert uten særlige bevis eller uten arrestordre, kan forbli varetektsfengslet (*pre trial detention*) i lang tid før saken(e) deres kommer opp for domstolene. De som forblir svært lenge i varetekt, uansett om det er på grunnlag av falske eller genuine anklager, er ofte ressursvake uten penger

og kontakter (Odhikar, møte i Dhaka februar 2013). En del personer sitter i varetekt lenger enn maksimum strafferamme for det de er anklaget for.

2.7 BRUK AV VOLD

Selv om grunnloven i Bangladesh forbyr tortur og grusom, umenneskelig eller nedverdiggende straff, benytter sikkerhetsstyrkene i Bangladesh, inkludert RAB og politiet, ofte alvorlig fysisk og psykisk mishandling under arrestasjoner og forhør (U.S. Department of State 2012, s. 5). International Crisis Group (2009, s. 16) skriver at "The rights violations perpetrated by the police occur in an environment where arbitrary arrest, torture, lengthy pre-trial detention and impunity are commonplace".

Ifølge International Crisis Group (2009, s. 16) er mishandling i varetekt, herunder tortur¹⁷, utbredt og systemisk, og forekommer uansett hvem som sitter med regjeringmakten. Det er ikke uvanlig at en tilståelse kommer etter mishandling fra politiet (Odhikar, møte i Dhaka februar 2013). Også politiet selv skal ha innrømmet at bruk av vold og tortur ofte blir brukt for å få informasjon fra en mistenkt, ofte fordi politiet mangler kunnskap og/eller ressurser til å gjennomføre en ordinær etterforskning (International Crisis Group 2009, s. 17). Odhikar fortalte i møte at politiet i veldig liten grad bruker tekniske bevis, og også har mangelfull kompetanse på dette området. Derfor baserer politiet seg i stor grad på tilståelser - ofte fremkommet ved bruk av vold og tortur¹⁸. FIDH (2010, s. 34) hevder at mishandling og tortur har fått et så solid fotfeste, at det kan antas at enhver som blir arrestert, vil bli utsatt for mishandling.

Bangladeshere fra lavere klasser er mest utsatt for politiets brutalitet (International Crisis Group 2009, s. 7). Rettshjelps- og MR-organisasjonen ASK uttalte i møte (Dhaka, mars 2013) at politiet vil banke opp (*beat up*) alle de som ikke har makt og innflytelse. Fattige, kvinner og minoriteter er særlig sårbare for misbruk fra politiet, og kvinner i varetekt og prostituerte kan ofte oppleve seksualisert vold. Menneskerettighetsaktivister mener at hundrevis av voldtekter begått av politiet forblir urapportert hvert år. Også hustruer og kvinnelige slektninger til varetektsfengslede blir utsatt for seksualisert vold fra politiet. Det skal ha vært tilfeller der kvinner med ektefelle i politiets varetekt, har blitt tvunget til seksuelle handlinger for å få mannen løslatt når de ikke har hatt penger til å betale kausjon (International Crisis Group 2009, s. 16). Innføring av kvinnelige politistyrker i utvalgte distrikter skal ha forbedret situasjonen noe (ASK, møte 2013).

Dødsfall i politiets varetekt og utenomrettslige drap utgjør et stort brudd på menneskerettighetene i Bangladesh (BTI 2012, s. 9). Utenomrettslige drap (*extrajudicial killing*), det vil si drap etter samtykke eller ordre fra representanter for statlige myndigheter uten noen forutgående rettslig prosess, er et vedvarende menneskerettighetsproblem. Ifølge Odhikar (2013, s. 48) ble det i 2012 begått 70 utenomrettslige drap av politiet (*law enforcement agencies*), det vil si gjennomsnittlig rundt seks utenomrettslige drap i måneden. Antall utenomrettslige drap har økt siden opprettelsen av RAB i 2004 (BTI 2012).

¹⁷ Direkte oversatt fra *torture*.

¹⁸ Odhikar brukte i møte med Landinfo (Dhaka, februar 2013) begrepet "tortur". Landinfo ba ikke om en nærmere spesifisering av hva som ble lagt i uttrykket.

3. RETTSVESENET

3.1 RAMMEBETINGELSER

3.1.1 Organisering og lovverk

Rettsapparatet er organisert i to nivåer: Høyesterett og underliggende domstoler. Høyesterett består av en øverste rett (*High Court*) og en appellrett (*Appellate Division*). Øverste rett behandler anker fra de underliggende domstolene og utsteder direktiver som skal sikre befolkningen grunnleggende rettigheter. Appellretten fører tilsyn med de underliggende domstolene og behandler anker fra øverste rett og andre organer (Islam 2010, s. 5; FIDH 2010, s. 19).

De underliggende straffedomstolene består av *District Courts* og *1st Magistrate Courts*. Sistnevnte behandler saker med en strafferamme på inntil fem års fengsel. *District Courts* behandler straffesaker med en strafferamme på over fem års fengsel, samt anker fra *Magistrate Courts*. Det finnes også spesialdomstoler med en tids- og saksbegrenset jurisdiksjon (FIDH 2010, s. 19).

Dømmende og utøvende makt ble skilt i 2007. I henhold til loven *The Code of Criminal Procedure (Amendment) Ordinance*, som trådte i kraft 1. november 2007, er det Høyesteretts ansvar å oppnevne dommere i de underliggende domstolene. Disse dommerne ble tidligere oppnevnt av regjeringen (Quadir 2011). Hvordan adskillelsen av den dømmende og utøvende makt har fungert i praksis, blir noe omtalt i 3.3, 3.4 og 3.6.

Noen endringer til tross, det juridiske rammeverket i Bangladesh, herunder straffeloven, er godt over 100 år gammelt (Malik, møte mars 2013).

Som omtalt i 2.7 foreligger det informasjon som indikerer utstrakt voldsbruk i politiets varetekt, blant annet med det formål å fremtvinge informasjon og tilståelser – både riktige og uriktige. Ifølge BLAST (møte i Dhaka, februar 2013) kan imidlertid tilståelser gjort overfor politiet ikke brukes som bevis til å dømme noen, det kan kun tilståelser i retten.

3.1.2 Underbemanning og restanser

Ulike kilder hevder at underbemanning, forsinkelser og høye restanser, preger alle nivåer av rettsvesenet i Bangladesh. På landsbasis skal det i 2011 og 2012 ha vært en restanse på om lag to millioner sivile saker og straffesaker (FIDH 2010, s. 20; U.S. Department of State 2012, s. 10-11; U.S. Department of State 2013, s. 8; Freedom House 2012 og 2013; Islam 2010, s. 97). En vestlig ambassade (a, møte i Dhaka februar 2013) mente at restansene er enda høyere. Et overbelastet rettssystem med høye restanser fører igjen til at mange blir sittende varetektsfengslet i lang tid før saken(e) deres blir domstolsbehandlet.

For å bøte på treg saksgang og redusere presset på de ordinære domstolene, har myndighetene opprettet en lang rekke midlertidige spesialdomstoler (*speedy tribunals*). Disse domstolene får tildelt spesifikke sakstyper som de må behandle innen 90 dager, med en mulig forlengelse på 30 dager i spesielle tilfeller. FIDH (2010, s. 20) mener det er grunn til å anta at rettssikkerhetsprinsipper i mindre grad ivaretas innenfor disse domstolene enn i ordinære domstoler.

Det skal være om lag 1702 dommerembeter i Bangladesh, men i 2010 ble det rapportert at kun 1062 av dem var besatt med permanente stillinger. Dersom alle embetene hadde vært besatt, ville forholdet mellom antall dommere og saker vært 1:868. Saksmengden er imidlertid ikke jevnt fordelt, og i enkelte deler av rettsapparatet er arbeidsbelastningen betydelig høyere (Islam 2010, s. 98-99). Shahdeen Malik, advokat og rektor ved juridisk fakultet (se fotnote 5), hevdet (møte mars 2013) at det i Bangladesh, et land med mer enn 160 millioner innbyggere, totalt er om lag 1800 dommere.

3.2 KORRUPSJON

Det var enighet blant Landinfos møtepartnere i Bangladesh våren 2013 om at korrupsjon i rettsvesenet er utbredt (Odhikar; UNDP; BLAST, vestlig ambassade a). BLAST mente dessuten at korrupsjon i rettsvesenet er økende.

En undersøkelse foretatt i 2010 og 2011 viste at 64 prosent av respondentene som hadde vært i kontakt med rettsvesenet i Bangladesh, oppga at de hadde betalt bestikkelser i den forbindelse de siste tolv månedene (Transparency International 2011, s. 12). Korrupsjon i rettsvesenet fortsatte å være et alvorlig problem i 2012 (U.S. Departement of State 2013, s. 22; Freedom House 2012). Det kan finne sted i alle ledd, men er mer utbredt i de lavere rettsinstansene (BTI 2012, s. 4; Haque u.å., samt UNDP; Malik; vestlig ambassade a, møter i Dhaka 2013).

UNDP (møte 2013) hevdet at korrupsjon påvirker utfallet av rettssaker i Bangladesh. Ifølge Odhikar og UNDP (møter 2013) er både dommere og advokater korrupte. UNDP uttalte at advokater¹⁹ er mektige aktører i rettssystemet, fordi de kan bestikke dommere og derigjennom kjøpe et bestemt utfall i en rettssak, samt at de kan kontrollere saksflyten. Ifølge UNDP er det ingen tidsrammer for rettssaker. Dermed kan advokater uthale saker når de har interesse av det, og noen saker pågår ”i all evighet”.

Både Odhikar og Malik var av den oppfatning at det særlig er påtaleadvokater som er korrupte. Malik forklarte dette med at den offentlige påtalemyndighet er politisk utpekt, og at påtaleadvokatens politiske relasjoner er viktigere enn deres juridiske kompetanse. De er alle i midlertidige stillinger, kan bli sagt opp ved neste regjeringsskifte og får ikke tid til å bygge seg opp kompetanse. Påtaleadvokatene er, ifølge Malik, mer mottakelige for bestikkelser enn dommerne. Hos påtalemyndigheten kan en kjøpe seg fri fra en sak, i det en via bestikkelser kan få tiltalen frafalt.

Også Storbritannias ambassade (møte i Dhaka februar 2013) mente at en mer eller mindre alltid kan betale sin vei ut, og at penger vil være et ”bedre” pressmiddel enn politisk tilhørighet i de aller fleste tilfeller. BLAST (møte 2013) nyanserte dette bildet ved å fremholde at der en har politiske forbindelser på veldig høyt nivå, vil det være viktigere enn penger som et middel til å komme seg ut av en sak.

¹⁹ Landinfo spurte ikke om det var påtale- eller forsvarsadvokater, eller begge deler, UNDP siktet til når de brukte begrepet advokat. Selv om det kunne vært interessant å vite, er det vesentlige her at UNDP mener at advokater som opptrer i rettssystemet i Bangladesh er korrupte.

3.3 POLITISK PRESS OG MAKTMISBRUK

I møte i Dhaka (februar 2013) gav UNDP uttrykk for at ikke bare korrupsjon i form av økonomiske bestikkelser kan påvirke utfallet i en sak, men også politisk press. Andre møtepartnere (BLAST; vestlig ambassade b) ga uttrykk for at det (de) politiske parti(er) som sitter med makten, bruker rettsvesenet til sin fordel.

Også U.S. Departement of State (2013, s. 22) uttaler at rettsvesenet i Bangladesh blir utsatt for politisk press fra myndighetene, og at saker der opposisjonsledere er involvert, ofte blir behandlet på en irregulær måte. Samme kilde fremholder videre at rapporter fra menneskerettighets- og anti-korrupsjonsgrupper indikerer en voksende misnøye med det som blir oppfattet som en politisering av rettsvesenet.

Politisk innblanding i rettsvesenet kan innebære både å beskytte egne partifeller, og å søke å ramme politiske motstandere. Mens det på den ene siden rapporteres om at domstoler unnlater å anta saker der regjeringens partifeller er involvert, kan myndighetenes politiske motstandere risikere å bli straffedømt på grunnlag av falske anklager og fabrikkerte bevis (Islam 2011).

BLAST (møte i Dhaka februar 2013) mente at både statsadvokater og dommere blir utsatt for politisk press, ofte i form av trusler om ikke å bli forfremmet eller om å bli overført til et uønsket (ofte perifert) sted. Forfremmelser, forflyttinger, etc. i de lavere rettsinstanser blir foretatt av Justisdepartementet.

I henhold til § 494 i straffeprosessloven kan Innenriksdepartementet trekke straffesaker med godkjenning fra retten. Dette innebærer at regjerende parti har mulighet til å for eksempel trekke en drapssak der den tiltalte er medlem av deres parti. Haque (u.å.) hevder at dette forekommer, både med og uten betaling av bestikkelser.

Til tross for en lovendring i 2007 som offisielt skilte den dømmende og utøvende makt, skal lavere domstoler fortsatt være sårbare for myndighetspåvirkning og politisk innblanding, og Awami League (AL) blir beskyldt for å ha gått tilbake til den gamle praksisen med å belønne eller straffe dommere etter hva AL synes om deres beslutninger (Quadir 2011; Freedom House 2013; International Crisis Group, 2012 s. 6). Freedom House (Quadir 2011), uttrykker det på denne måten: "[...] the use of the lower judiciary to serve partisan interests of the ruling party all continue".

Mer enn 7000 saker skal formodentlig være henlagt/avvist på grunn av politisk press, og 22 personer som enten har vært medlemmer eller sympatisører av AL, eller sønner av ministre og ledere, skal ha blitt benådet i politiske drapssaker. I hvilken tidsperiode fremgår ikke:

This partisanship has resulted in 7000 cases suspected of having been dismissed under political pressure; 22 AL members, sympathisers, or sons of ministers and leaders have been pardoned in political murder cases (International Crisis Group 2012, s. 6).

Odhikar (2013, s. 37) derimot tidfester når de hevder at den nåværende regjeringen så langt, det vil si i perioden januar 2009 – desember 2012, har anbefalt tilbakekall av 7101 saker, og stemplet dem som "politisk motiverte". Myndighetenes tilbaketrekking av "politisk motiverte saker" blir av Odhikar omtalt som en politisk motivert handling i seg selv, og begrunner dette med at det *kun* er saker mot personer

som tilhører den herskende allianse (hovedsakelig Awami League), som har blitt trukket.

FIDHs undersøkelser (2010, s. 18) viser at personer som har relevante politiske kontakter i lokalsamfunnet, kan unngå straffeforfølgelse. Malik (møte i Dhaka, mars 2013) hevdet også at via politiske kontakter, ofte kombinert med bestikkelser, er det mulig å få ordnet at en tiltale frafalles i Bangladesh. Se også 2.4.2 og 2.4.3 om politisk og økonomisk press på politiet for at de skal la være å registrere eller la være å etterforske en sak.

I tillegg til politisering av rettsvesenet og saker som blir avvist/fracfalt etter politisk press, er det også en utstrakt trakassering av vitner i Bangladesh (Freedom House 2013, International Crisis Group 2012, s. 6).

3.4 FALSKE ANKLAGER/SAKER I RETTSAPPARATET

FIDH (2010, s. 16) er av den oppfatning at politiets mangelfulle etterforskning legger til rette for manipulering av rettssystemet og tillater befolkningen å involvere domstolene i sine private konflikter. Ifølge samme kilde (s. 20) finnes det eksempler på at domstoler i første instans ikke har foretatt en kritisk og uavhengig vurdering av saker basert på oppdiktede anklager.²⁰ I de sakene FIDH kjenner til, skal falske anklager ha blitt fremmet for å oppnå økonomiske eller andre personlige fordeler. FIDH opererer med flere forklaringsmodeller til at dette skjer: I tillegg til et svakt forankret skille mellom dømmende og utøvende myndigheter, trekker de fram korrupsjon, mangel på teknisk bevisføring som motvekt til påstander fra selvutnevnte "vitner", og nære forbindelser mellom politi og domstoler i første instans.²¹

En kan bli straffeforfulgt etter falske anklager og fabrikkerte bevis (Islam 2011; FIDH 2010, s. 16). Ifølge Islam er det særlig politiske motstandere av den sittende regjering som kan risikere dette.

Islam (2010, s. 20) mener at falske anklager ofte blir rettet direkte til rettsapparatet, og at det kan gå lang tid før domstolene oppdager at pågående saker er oppdiktede:

In many cases the local police station is intentionally by-passed in filing a false case before the court. The reason is that the court has limited scope to physically verify the commission of the alleged offence at the time of the filing of the case.

[...]

If a case is successfully instituted before the court, it takes a long time before its ultimate disposal as a false case. In the meantime, the innocent person suffers considerable mental anguish and financial deprivation.

²⁰ FIDH viser spesifikt til en sak fra 2003 der øverste rett omgjorde en dom fra en spesialdomstol hvor de siktede hadde blitt dømt til døden utelukkende på bakgrunn av en nyhetsartikkel.

²¹ De nære forbindelsene mellom politiet og de lavere rettsinstansene kommer til uttrykk tidlig i straffeprosessen. I henhold til straffeprosesslovens § 61 skal arrestanter fremstilles for en domstol innen 24 timer etter fengsling. Etter anmodning fra politiet, kan domstolen da forlenge varetektsperioden i inntil 15 dager. Straffeprosessloven foreskriver at politiet ved slike anmodninger må vise at anklagen eller informasjonen som arrestasjonen bygger på, er velbegrunnet. I praksis innvilger, ifølge FIDH (2010, s. 16), domstolene rutinemessig slike anmodninger.

En kilde²² (møte i Dhaka februar 2013) hevdet at selv om en person blir arrestert på grunnlag av falske anklager, og det ikke er noen bevis eller tilståelse i saken, forekommer det likevel at saken blir behandlet i rettssystemet fordi retten er instruert²³ om å behandle saken.

Flere møtepartnere i Dhaka i 2013 mente at en kan bli dømt på grunnlag av falske anklager (vestlig ambassade a; Storbritannias ambassade; Malik). Malik (møte mars 2013) mente imidlertid at det ikke er så vanlig å bli dømt på grunnlag av falske anklager, og at de aller fleste som blir dømt i Bangladesh faktisk er skyldige. Ifølge Malik blir anslagsvis 10 prosent, eller mindre, av tiltalte i straffesaker dømt når saken blir domstolsbehandlet. En annen møtepartner (vestlig ambassade a) opererte med noe høyere tall, nemlig at tiltalte blir dømt i 25 prosent av sakene. Dette må uansett ansees å være lave domfellelsesrater.²⁴ Malik forklarte i hovedsak den lave andelen domfellelser med en inkompetent og korrump påtalemyndighet, og at som en konsekvens av dette bygger en stor andel saker på mangelfulle bevis og ofte er tiltalte uskyldig.

Amerikanske myndigheter hevder at politisk tilhørighet har vært en faktor ved både arrestasjon og tiltale mot medlemmer av opposisjonspartiene i 2012, men at ingen ble straffeforfulgt utelukkende av politiske grunner:

While political affiliation was sometimes a factor in the arrest and prosecution of members of the opposition parties, no persons were prosecuted solely for political reasons (U.S. Department of State 2013, s. 9).

Det er, som nevnt (2.5), ofte ikke det å få en person dømt som er målet når en anklager noen på falskt grunnlag, men å sørge for at vedkommende blir arrestert og gjerne varetektsfengslet – hvor en for øvrig kan bli sittende i lang tid før saken kommer opp for domstolene (Goldsmith, møte i Dhaka mars 2013). Ifølge to vestlige ambassader (a og b) kan anklagede risikere å bli sittende i varetekt lenger enn strafferammen for det de er tiltalt for. Når saken kommer opp for retten, er resultatet ofte frifinnelse.

3.5 KAUSJON OG DOMMER IN ABSENTIA

I henhold til opplysninger som fremkom under Landinfos opphold i Dhaka i februar og mars 2013 (UNDP; Malik), er det i praksis mulig å få kausjon for alle typer lovbrudd. Det betyr at det er mulig, med bestikkelser og/eller press, å få kausjon også når en har begått lovbrudd der kausjon egentlig ikke skal gis (*non-bailable offences*). For alvorlige forbrytelser er det imidlertid vanskeligere å få kausjon (Malik).

En vestlig ambassade (a) var av den oppfatning (møte i Dhaka 2013) at ”vanlig” kausjon ikke er så mye brukt, men at såkalt *anticipatory bail* (forhåndskausjon) er langt mer benyttet. Dette innebærer at hvis en person er klar over at han/hun er

²² Kilden, som av Landinfo vurderes som meget velorientert og informert, ønsket å vær anonym når det gjelder denne uttalelsen.

²³ Det ble ikke eksplisitt snakket om *hvem* som i slike tilfelle har instruert retten, men ut fra konteksten er det Landinfos forståelse at slike instruksjoner kommer fra politisk hold. Det kan imidlertid ikke utelukkes at slike instruksjoner også kan komme fra velbemidlede personer.

²⁴ Til sammenlikning ender om lag 95 prosent av alle straffesaker som behandles i rettsapparatet i Norge med domfellelse (Kilde: Riksadvokaten: <http://www.riksadvokaten.no/no/P%C3%A5talemyndigheten.9UFRnM5U.ips>).

anklaget for en kriminell handling, så kan vedkommende – før en arrestordre er utstedt – kontakte retten og be om kausjon (forhåndskausjon). Kausjonen vil gjelde for en viss periode, hvoretter en må stille i et rettsmøte (*bail hearing*). Hvis en ikke møter opp, for eksempel fordi en ikke lenger er i landet, kan en arrestordre utstedes.

I henhold til straffeprosessloven (*Code of Criminal Procedure*) av 1898, § 339 B, kan en siktet person bli stilt for retten uten å selv være til stede, hvis retten har grunn til å tro at den siktede har flyktet eller skjuler seg, og det ikke er umiddelbare utsikter til å pågripe vedkommende. Ulike kilder i Dhaka (Odhikar; BLAST; Malik; vestlig ambassade a; vestlig ambassade b; Storbritannias ambassade, møter 2013) mente at en kan dømmes *in absentia* i alle typer saker. Videre ble det hevdet at det er mulig å få tak i kopi av en dom. Dette gjelder både dommer avsagt når siktede har vært til stede under rettssaken, og når vedkommende ikke har vært det (en ”*in absentia*-dom”).

3.6 RETTSSIKKERHET

Rettsikkerhet er et svært omfattende tema, og Landinfo vil derfor understreke at dette kun vil bli kort omtalt her. De momentene som trekkes fram, må sees i sammenheng med øvrig informasjon i notatet.

Odhikar omtaler ulike hindre for rettsikkerhet (*fair trial and access to justice*) i Bangladesh, herunder politisering av rettsvesenet, en rådende kultur for straffefrihet, store restanser²⁵ og maktelitens motarbeidelse av å skille den dømmende og utøvende makt:

Politicisation of the Judiciary; the prevailing culture of impunity that continues to cripple the justice delivery system; delayed disposal of pending cases; and the ruling class's continued efforts to evade the Supreme Court directives for making the lower Judiciary independent of the Executive branch of the State; are the main obstacles to ensuring fair trial and the people's access to justice (Odhikar 2013, s. 94).

Freedom House (2012) omtaler lav rettsikkerhet gjennom domstolene for fattige i Bangladesh: “The indigent have little access to justice through the courts.” Dette er sammenfallende med uttalelsene til administrerende direktør i den nasjonale rettshjelps- og menneskerettighetsorganisasjonen ASK, Sultana Kamal, i møte med Landinfo i Dhaka (2013) om at ”Access to justice is very selective in Bangladesh. If you have money, if you have power, - then you can get it your way.” ASK mener, slik Landinfo forstår det, at rettsikkerheten i Bangladesh varierer med hvor ressurssterk en er når det gjelder økonomi, (politiske) kontakter og egen innflytelse.

Vestlig ambassade (a, møte februar 2013) hevdet at det også forekommer at enkelte straffedømte betaler andre for å sone for seg. I slike tilfeller betales det til den som soner for en, eller en lover å sørge økonomisk for vedkommendes familiemedlemmer. Det er således fattige som er sårbare for å bli ”kjøpt” til å sone en dom for andre.

²⁵ Landinfo har valgt å tolke ”delayed disposal of pending cases” som at dette refererer til store restanser i rettsystemet. Landinfo er imidlertid usikker på om det er ment å referere til at enkelte trenerer saksgangen ved å trekke saker ut i tid hvis det er i deres interesse.

Foreliggende informasjon om at en kan kjøpe seg fri fra tiltale, at politiet er selektive når det gjelder hvem de mottar anmeldelser fra og hvilke saker de etterforsker, at falske anklager blir brukt for å ramme fiender, samt høy grad av korrupsjon i både politi og rettsvesen, viser etter Landinfos oppfatning at rettssikkerheten i Bangladesh er gjennomgående lav, og at den kan være tilfeldig og variere med ”hvem du er”. Til en viss grad vil den også variere med hvor ”mektig” motstanderen din er.

Landinfo vil legge til at også myndighetsbeskyttelse i Bangladesh – som rettssikkerhet – for en stor grad vil variere, avhengig av den enkeltes økonomiske og politiske makt.

4. OPPSUMMERING

I dette notatet er det blant annet fremkommet følgende informasjon:

- Under politiloven (*Police Act*) fra 1861 er den viktigste funksjonen til politiet, i 1861 så vel som i dag, å kontrollere snarere enn å beskytte innbyggerne.
- Politiet er underbemannet, underfinansiert og har en gjennomgående lav kvalitet på opplæringen, noe som igjen påvirker effektivitet, og kvalitet på arbeid og adferd.
- Korrupsjon i politiet er svært utbredt.
- Politiet utsettes for press fra politisk hold, som trusler om å ikke bli forfremmet eller å bli overført til et uønsket sted.
- Mange politikere bruker politiet til å fremme egne interesser.
- Det er ikke uvanlig at politiet nekter å registrere en FIR og/eller å etterforske en sak på grunn av en eller annen form for press, som regel økonomisk eller politisk.
- Ressurssvake, som kvinner, fattige, funksjonshemmede og etniske minoriteter, samt personer med ”feil” politisk tilknytning, kan ofte ha problemer med å få registrert en FIR.
- Politiets etterforskning av straffbare handlinger er ofte utilstrekkelig, eller helt fraværende.
- Både bevisst falske anklager, og fabrikkering av straffesaker, forekommer. Dette er vanskelig å tallfeste, men noen mener at falske anklager er utbredt.
- Falske anklager blir ofte brukt for å ramme personlige eller politiske uvenner.
- De vanligste årsakene til falske anklager er private konflikter, ofte knyttet til eiendomsrett til jord, samt ”feil” politisk tilknytning.

- Det er ikke nødvendigvis målet for den som kommer med en falsk anklage, at den en har beskyldt skal få en dom, men snarere å få vedkommende arrestert og varetektsfengslet.
- Etter falske anklager - så vel som genuine - *kan* en bli sittende svært lenge i varetekt (*pre trial detention*) før saken blir prøvet i rettsapparatet.
- Det er utbredt at politiet foretar arrestasjoner basert på mistanke, uten noen god gransking av (den påståtte) forbrytelsen før pågripelsen.
- Mishandling i varetekt er utbredt.
- Ressurssvake er mest utsatt for brutalitet fra politiet.
- Rettsvesenet er preget av korrupsjon, høye restanser og politisk press.
- Hos påtalemyndigheten kan en med penger og/eller politiske kontakter, kjøpe seg fri fra en sak og få ordnet at tiltalen frafalles.
- Både korrupsjon og politisk press kan påvirke utfallet av en rettssak.
- Flere mener at en kan bli dømt på grunnlag av falske anklager, men en kilde som er både høyesterettsadvokat og professor, mente at det ikke er så utbredt.
- Ifølge en kilde blir anslagsvis 10 prosent av tiltalte i straffesaker dømt når saken blir domstolsbehandlet, en annen kilde anslo tallet til å være 25 prosent.
- Myndighetsbeskyttelse i Bangladesh – så vel som rettssikkerhet – vil for en stor del vil variere, avhengig av den enkeltes økonomiske og politiske makt og innflytelse. Til en viss grad vil den også være avhengig av hvor ”mektig” motstanderen din er.

5. REFERANSER

Skriftlige kilder

- AHRC, dvs. Asian Human Rights Commission [2006]. *Perverted policing & meaningless magistrates: True stories from Bangladesh*. Hong Kong: AHRC. Tilgjengelig fra <http://www.humanrights.asia/resources/journals-magazines/article2/0504/perverted-policing-meaningless-magistrates-true-stories-from-bangladesh> [lastet ned 19. november 2012]
- AHRC (2011, 10. desember). *BANGLADESH: Rulers establish an illusion of rule of law and democracy to deprive people by all means. The State of Human Rights in Bangladesh in 2011*. Hong Kong: AHRC. Tilgjengelig fra [AHRC-SPR-003-2011-HRRptBangladesh.pdf](http://www.ahrc.org.hk/ahrc-SPR-003-2011-HRRptBangladesh.pdf) [lastet ned 9. november 2012]
- AHRC (2012, 9. august). *BANGLADESH: People pay more to the police than to their government*. Hong Kong: AHRC. Tilgjengelig fra <http://www.humanrights.asia/news/ahrc-news/AHRC-STM-160-2012> [lastet ned 9. november 2012]
- Bangladesh Jamaat-e-Islami (2012, 14. juli). Jamaat condemns & protests arrest warrant in false cases and sending 33 leaders of 18-party alliance to jail. *Bangladesh Jamaat-e-Islami*. Tilgjengelig fra <http://www.jamaat-e-islami.org/en/details.php?artid=NjUw> [lastet ned 9. november 2012]
- Bangladesh Police (u.å.). *Organization*. Dhaka: Bangladesh Police. Tilgjengelig fra <http://www.police.gov.bd/organization.php> [lastet ned 7. november 2012]
- BTI, dvs. Bertelsmann Stiftung's Transformation Index (2012). *Bangladesh Country Report*. Gütersloh: Bertelsmann Stiftung. Tilgjengelig fra <http://www.bti-project.org/fileadmin/Inhalte/reports/2012/pdf/BTI%202012%20Bangladesh.pdf> [lastet ned 12. november 2012]
- The Code of Criminal Procedure (1898). Dhaka: Ministry of Law. Tilgjengelig fra http://bdlaws.minlaw.gov.bd/pdf_part.php?id=75 [lastet ned 5. juni 2013]
- The Daily Star (2010, 23. august). Whither Draft Police Ordinance, 2007? *The Daily Star*. Tilgjengelig fra <http://www.thedailystar.net/newDesign/news-details.php?nid=151810> [lastet ned 7. november 2012]
- Data Management Aid (2009, juni). *Police Reform Programme. Public Attitude Follow-up Survey. Final Report*. Dhaka: Police Reform Programme & UNDP. Tilgjengelig fra <http://www.undp.org.bd/projects/prodocs/PRP/FollowupSurvey.pdf> [lastet ned 29. november 2012]
- FIDH, dvs. International Federation of Human Rights (2009, 18. juni). *Observatory for the Protection of Human Rights Defenders Annual Report 2009 – Bangladesh*. Paris: FIDH. Tilgjengelig via Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4a5f301823.html> [lastet ned 9. november 2012]
- FIDH (2010, oktober). *Bangladesh: Criminal justice through the prism of capital punishment and the fight against terrorism*. Paris: FIDH. Tilgjengelig via Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4cb2ac7b2.pdf> [lastet ned 6. november 2012]
- Freedom House (2012). *Freedom in the World 2012: Bangladesh*. Washington DC: Freedom House. Tilgjengelig fra <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2012/bangladesh> [lastet ned 13. november 2012]

- Freedom House (2013). *Freedom in the World 2013: Bangladesh*. Washington DC: Freedom House. Tilgjengelig fra <http://www.freedomhouse.org/report/freedom-world/2013/bangladesh> [lastet ned 21. mai 2013]
- Haque, M. S. (u.å.). *Anti-corruption mechanisms in Bangladesh*. Hong Kong: AHRC. Tilgjengelig fra <http://www.humanrights.asia/resources/journals-magazines/article2/0901/08anti-corruption-mechanisms-in-bangladesh> [lastet ned 16. november 2012]
- Huda, M. N. (2012, 3. januar). Imperative of updated police legislation. *The Daily Star*. Tilgjengelig fra <http://www.thedailystar.net/newDesign/news-details.php?nid=216683> [lastet ned 7. november 2012]
- HRW, dvs. Human Rights Watch (2009, 18. mai). *Ignoring Executions and Torture Impunity for Bangladesh's Security Forces*. New York: HRW. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/bangladesh0509web.pdf> [lastet ned 19. november 2012]
- HRW (2011, 10. mai). "Crossfire": Continued Human Rights Abuses by Bangladesh's Rapid Action Battalion. New York: HRW. Tilgjengelig via Refworld <http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4dcd03452.pdf> [lastet ned 19. november 2012]
- Immigration and Refugee Board of Canada (2010, 20. september). Reports of fraudulent documents. *Responses to Information Requests (RIRs)*. BGD103532.E Ottawa: Government of Canada. Tilgjengelig fra: http://www.irb-cisr.gc.ca:8080/RIR_RDI/RIR_RDI.aspx?id=453136&l=e [lastet ned 16. mai 2013]
- International Crisis Group (2009, 11. desember). *Bangladesh: Getting Police Reform on Track*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/south-asia/bangladesh/182%20Bangladesh%20Getting%20Police%20Reform%20on%20Track.pdf> [lastet ned 6. november 2012]
- International Crisis Group (2012, 13. juni). *Bangladesh: Back to the Future*. Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/south-asia/bangladesh/226-bangladesh-back-to-the-future.pdf> [lastet ned 21. mai 2013]
- Islam, M. S. (2010, februar). *Politics – Corruption Nexus in Bangladesh. An Empirical Study of the Impacts on Judicial Governance*. Hong Kong: Asian Legal Resource Centre. Tilgjengelig fra <http://www.ahrchk.net/pub/pdf/ALRC-PUB-001-2010-BN-Politics-Corruption.pdf> [lastet ned 7. november 2012]
- Islam, M. S. (2011, 1. april). The State of Bangladesh Judiciary. *Priyo Australia*. Tilgjengelig fra <http://www.priyoaustralia.com.au/readers-link/91762-the-state-of-bangladesh-judiciary.html> [lastet ned 12. november 2012]
- Odhikar (2013, 12. januar). *Human Rights Report 2012*. [s.l.]: Odhikar. Tilgjengelig fra http://www.odhikar.org/documents/2013/AHRR_2012/report-Annual%20Human%20Rights%20Report-2012-eng.pdf [lastet ned 23. mai 2013]
- Qadir, F. (2011, 4. november). *Countries at the Crossroads 2011: Bangladesh*. Washington DC: Freedom House. Tilgjengelig fra <http://www.freedomhouse.org/report/countries-crossroads/2011/bangladesh> [lastet ned 13. november 2012]
- READ, dvs. Research Research Evaluation Associates For Development Ltd. (2007, 10. januar). *Final Report On Public Attitude Baseline Survey for the 'Police Reform Programme- BGD/04/001'*. Dhaka: Police Reform Programme & UNDP. Tilgjengelig fra <http://www.prp.org.bd/Reports/PublicAttitudeBaselineSurveyPRP.pdf> [lastet ned 3. juli 2013]
- Refugee Documentation Centre, Ireland (2011, 29. april). *Is there any information on FIRs in Bangladesh, eg what is the effect of a FIR? Can a person safely relocate to another area, or will the police throughout Bangladesh know about a FIR made against them in another*

area? Are there any reports of the practice of making false complaints. Dublin: Refugee Documentation Centre. Tilgjengelig via Refworld
<http://www.unhcr.org/refworld/pdfid/4dc9a32.pdf> [lastet ned 6. november 2012]

- Transparency International (2011). *Daily Lives and Corruption: Public Opinion in South Asia*. Berlin: Transparency International. Tilgjengelig fra http://www.transparency.org/files/content/pressrelease/20111222_TI-S_South_Asia_EN.pdf [lastet ned 7. november 2012]
- Transparency International (2012). *Corruption Perception Index 2012*. Berlin: Transparency International. Tilgjengelig fra <http://www.transparency.org/cpi2012/results> [lastet ned 13. mai 2013]
- UK Border Agency (2012, 30. september). *Bangladesh Country of Origin Information (COI) Report*. Surrey: UK Border Agency. Tilgjengelig fra <http://www.ukba.homeoffice.gov.uk/sitecontent/documents/policyandlaw/coi/bangladesh/report-0912.pdf?view=Binary> [lastet ned 13. november 2012]
- UNDP, dvs. United Nations Development Programme (2002, september). *Human Security in Bangladesh. In search of justice and dignity. Chapter 3: Recording and Investigating Human Security Violations: the role of the police* Dhaka: UNDP. Tilgjengelig fra <http://www.undp.org.bd/info/hsr/Chapter%203.pdf> [lastet ned 14. november 2012]
- U.S. Department of State (2012, 24. mai). *Country Reports on Human Rights Practices for 2011 – Bangladesh*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?dlid=186459#wrapper> [lastet ned 29. november 2012]
- U.S. Department of State (2013). *Country Reports on Human Rights Practices for 2012 – Bangladesh*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/documents/organization/204607.pdf> [lastet ned 15. mai 2013]

Muntlige kilder

- ASK, dvs. Ain o Salish Kendra, ved Executive Director Sultana Kamal. Møte i Dhaka, 6. mars 2013.
- BLAST, dvs. Bangladesh Legal Aid and Services Trust, ved Director Sara Hossain. Møte i Dhaka 26. februar 2013.
- Goldsmith, Heather N. Assistant Professor, University of Liberal Arts Bangladesh (ULAB). Telefonmøte i Dhaka, 5. mars 2013.
- Malik, Shahdeen. Ph.d., Director, School of Law, BRAC Univeristy, og advokat med møterett for Høyesterett. Telefonmøte i Dhaka, 5. mars 2013.
- Norges ambassade. Møte i Dhaka 24. februar 2013.
- Odhikar, ved Secretary Adilur Rahman Khan. Møte i Dhaka 26. februar 2013.
- Storbritannias ambassade (*High Commission*). Møte i Dhaka 25. februar 2013.
- UNDP, dvs. United Nations Development Programme, ved Assistant Country Director Young Hong. Møte i Dhaka 28. februar 2013.
- Vestlig ambassade a. Møte i Dhaka, 25. februar 2013.
- Vestlig ambassade b. Møte i Dhaka, 25. februar 2013.